

КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

В.І. Шавріна¹, Є.Д. Ткач¹, С.Г. Охріменко²¹Інститут агроекології і природокористування НААН

вул. Метрологічна, 12, Київ, 03143 Україна

e-mail: eco_agro@ukr.net²Національний заповідник "Хортиця", Запоріжжя, 69017 Україна<https://doi.org/10.53904/1682-2374/2019-21/56>**РІДКІСНІ ВИДИ РОСЛИН У СТРУКТУРІ СПОЛУЧНИХ ТЕРИТОРІЙ ЕКОМЕ-
РЕЖІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ***Рідкісні види, популяція, сполучні території, екомережа***РІДКІСНІ ВИДИ РОСЛИН У СТРУКТУРІ СПОЛУЧНИХ ТЕРИТОРІЙ ЕКОМЕРЕЖІ
СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ. В.І. Шавріна, Є.Д. Ткач, С.Г. Охріменко.**

При дослідженнях природної та антропогенно трансформованої рослинності сполучних територій встановлено, що раритетне фіторізноманіття регіону складають вищі судинні рослини, які занесені до Червоної книги України – 9 видів, Червоного списку Міжнародного Союзу Охорони Природи – 4 види, Європейського Червоного Списку – 7 видів, Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі – 3 види, Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення – 8 видів.

**РЕДКИЕ ВИДЫ РАСТЕНИЙ В СТРУКТУРЕ СОЕДИНИТЕЛЬНЫХ ТЕРРИТОРИЙ
ЭКОСЕТИ ВОСТОЧНОГО ПОДОЛья. В.И. Шаврина, Е.Д. Ткач, С.Г. Охрименко.**

При исследованиях природной и антропогенно-трансформированной растительности соединительных территорий установлено, что раритетное фитообразное региона составляют высшие сосудистые растения, которые занесены в Красную книгу Украины – 9 видов, Красный список Международного Союза Охраны Природы – 4 вида, Европейский Красный Список – 7 видов, Конвенцию об охране дикой флоры и фауны и природных сред обитания в Европе – 3 вида, Конвенцию о международной торговле видами дикой флоры и фауны, находящихся под угрозой исчезновения – 8 видов.

**RARE PLANTS SPECIES IN THE STRUCTURE OF CONNECTIVE TERRITORIES OF
AN ECOLOGICAL NETWORK OF EASTERN PODILLYA. V.I. Shavrina, Ye.D. Tkach,
S.G. Okchrimenko.**

When studying the natural and anthropogenically transformed vegetation in the connective territories, it was found that rare phytodiversity of the region is represented by higher vascular plants, which are included to the Red Book of Ukraine – 9 species, Red List of International Union for Nature Conservation – 4 species, European Red List – 7 species, Convention for Protection of Wild Flora and fauna and natural environment of their existence in Europe – 3 species, Convention about International Trade in Endangered Species of wild flora and fauna that are threatened by extinction – 8 species.

Нині розбудова національної екологічної мережі є пріоритетним завданням в природоохоронній сфері (Мудрак, 2014). Головною метою створення екомережі є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами та формування територіально єдиної системи, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій (Шеляг-Сосонко та ін., 2005).

Дослідження проводили в антропогенно-трансформованих фітоценозах (луки, пасовища, закрайки полів, лісосмуги) сполучних територій екомережі Східного Поділля (Південнобузький, Дністровський, Лядівський екокоридори), використовуючи загальноприйняті методики (Кагало, 2010; Фітобіотичне різноманіття, 2015). Виявлення видового складу фітобіоти проводили експедиційно-маршрутним методом. Використано результати власних польових досліджень, матеріали гербарного фонду Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW). Назви рослин наведено за номенклатурним списком судинних рослин України (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999) відповідно до Міжнародного індексу наукових назв рослин (International Plant Names Index, 2018).

При дослідженнях природної та антропогенно трансформованої рослинності сполучних територій встановлено, що раритетне фіторізноманіття регіону складають вищі судинні рослини, які занесені до Червоної книги України (далі ЧКУ) (2009) – 9 видів, Червоного списку Міжнародного Союзу Охорони Природи (далі МСОП) (The IUCN ..., 2014) – 4

види, Європейського Червоного Списку (ЄЧС) – 7 видів, Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979) – 3 види, Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція ..., 1999) – 8 та 27 видів, які належать до списку регіонально рідкісних видів Вінницької обл. (Офіційні переліки ..., 2012).

Південнобузький національний меридіональний екокоридор. За результатами польових досліджень встановлено, що у межах екокоридору зростають види вищих судинних рослин, що занесені до ЧКУ. *Chamaecytisus blockianus* (Pawl.) Klask. (нанофанерофіт, мезоксерофіт, кальцефіл, рідкісний едемик) – знайдений серед чагарників на схилах в долині р. Південний Буг, чисельність виду обмежувалась 4 особинами на м². Також вид включено до ЄЧС та списку МСОП. *Eripactis purpurea* Smith. (полікарпик, геофіт, мезофіт, геліосціофіт, рідкісний) – щільність популяції складала 2–5 особини на м². Виявлено на узліссі в долині р. Південний Буг неподалік м. Гнівань. Вид включено до Додатку II CITES (Конвенція ..., 1999). На луках відмічено поширення *E. palustris* (L.) Crantz (полікарпик, геофіт, геліосціофіт, мезогігрофіт) – популяції малочисельні, 1–3 особини на м². Вид занесений також до списку МСОП. На узліссі та на заплавах сінокісних луках виявлено *Listera ovata* (L.) R. Br. (гемікриптофіт, геофіт, геліосціофіт, мезоксерофіт) – рідкісний вид ЧКУ, чисельність виду не перевищувала 3 особини на м². *Neotinea ustulata* (L.) R.M. Bateman (полікарпик, геофіт, ксеромезофіт, геліосціофіт) – щільність популяцій низька (від 1 до 4 особин на м²). Крім ЧКУ, цей вид також занесений до Додатку II CITES. Серед регіонально рідкісних видів рослин зазначимо наступні: на пасовищах у околицях с. Могилівка *Trifolium rannonicum* Jacq. (полікарпик, гемікриптофіт, гелофіт, ксеромезофіт) – вид поширений окремими локалітетами, щільність популяцій висока – від 11 до 25 особин на м². У повільно проточних водах р. Південний Буг (околиці м. Гнівань) виявлено *Nuphar lutea* (L.) Smith (полікарпик, гідрофіт, геліофіт) – чисельність популяцій коливалася від 28 до 59 особин на м². Вид також занесено до Червоної книги України. *Poa versicolor* Besser (полікарпик, гемікриптофіт, геліосціофіт, мезоксерофіт) – популяції з високою щільністю – понад 30 особин на м², трапляється на луках в околицях с. Селище. *Phlomis tuberosa* L. (полікарпик, гемікриптофіт, геліосціофіт, ксеромезофіт) – популяції з середньою щільністю до 10 особин на м². *Salvia betonicaefolia* Etl. (полікарпик, гемікриптофіт, сціогеліофіт, ксеромезофіт) – щільність популяції становить 8–12 особин на м².

Дністровський національний субмеридіональний екокоридор. У межах екокоридору виявлені рідкісні рослини, занесені до ЧКУ. *Staphylea pinnata* L. (фанерофіт, ксеромезофіт, геліосціофіт) – локально, відмічено 4 особини на межі лісу в околицях с. Яришів. *Lilium martagon* L. (полікарпик, геофіт, геліосціофіт, мезоксерофіт) – популяції нечисельні, окремими локалітетами, виявлено 5–9 особин, трапляється спорадично на узліссі. Вид знає значного антропогенного впливу через зривання квітів на букети та викопування цибулин. *Carlina cirsoides* Klokov (малорічник, терофіт, геліосціофіт, ксеромезофіт) – поодинокі, ендемік, який занесений до ЧКУ та ЄЧС. На луках відмічено місцезростання *Dracosephalum austriacum* L. (монокарпик, терофіт, геліосціофіт, мезоксерофіт) – популяції малочисельні, 8 особин на м². Рідкісний реліктовий вид, занесений до Додатку I Бернської конвенції. Серед регіонально рідкісних видів трапляється *Euonymus europaeus* L. (фанерофіт, сціофіт, мезофіт) – в лісосмугах, поодинокими особинами.

Лядівський регіональний екокоридор. Серед рідкісних видів ЧКУ трапляються 5. *Chamaecytisus podolicus* (Błocki) Klask. (полікарпик, геліофіт, ксерофіт, нанофанерофіт) – ендемік, малочисельні популяції були виявлені на лучно-степових схилах околиць с. Лядова, вид також занесений до ЄЧС та до списку МСОП. На узліссях відмічено *Aconitum besserianum* Andrzej. ex Trautv. (полікарпик, гемікриптофіт, геліосціофіт, ксеромезофіт) – малочисельні популяції, 1–4 особини на м². *Adonis vernalis* (L.) Spach. (полікарпик, гемікриптофіт, мезоксерофіт, криптофіт) – чисельність популяції 8–12 особин на м², вид внесений до Додатку II CITES. *Anacamptis coriophora* (L.) R.M. Bateman (полікарпик, гемікриптофіт, геофіт, мезофіт) – трапляється на луках невеликими популяціями, 2–4 особини на м². Вид також занесений до Додатку II CITES. *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druse (полікарпик, гемікриптофіт, мезофіт, геофіт) – рідкісна багаторічна рослина, популяція представлена невеликою групою – 8 особин на м², виявлена в околицях с. Лядова. Також зафіксовано

поширення 9 регіонально рідкісних видів. *Sorbus torminalis* (L.) Crantz (фанерофіт, геліосціофіт, мезофіт) та *Euonymus europaeus* (фанерофіт, сціофіт, мезофіт) – виявлені в лісосмугах поодинокими особинами. В околицях с. Слобода-Яришівська на межі лісу знайдено *Anemone sylvestris* L. (полікарпик, гемікриптофіт, сціогеліофіт, ксеромезофіт) – популяції малочисельні, 4–7 особин на м², *Viola canina* L. (полікарпик, гемікриптофіт, сціофіт, мезоксерофіт) – трапляється на луках поодинокі чи окремими локалітетами по 3–5 особин на м². *Stellaria holostea* L. (полікарпик, гемікриптофіт, геліосціофіт, мезоксерофіт) – відмічений на межі лісу в околицях с. Яришів, популяції багаточисельні. *Eryngium campestre* L. (полікарпик, гемікриптофіт, геофіт, ксеромезофіт) – зростає поодинокі на пасовищах та вздовж польових доріг невеликими локалітетами. *Rosa glauca* Vill. (фанерофіт, сціогеліофіт, ксеромезофіт) – трапляється поодинокі кущами в лісосмугах околиць с. Яришівка. Належить до регіонально рідкісних. *Trifolium rubens* L. (полікарпик, гемікриптофіт, ксеромезофіт) та *Silene vulgaris* (L.) Moench (полікарпик, гемікриптофіт, геліосціофіт, ксеромезофіт) – чисельність особин в популяції коливається від 4 до 8 на м². Відмічено на луках.

Проведеними дослідженнями встановлено, що у структурі сполучних територій екомережі Східного Поділля зростає 31 вид рідкісних та зникаючих видів вищих судинних рослин, що належать до різних фітосоцологічних списків, характеризуючи цінність цих територій.

Європейський Червоний список – http://ec.europa.eu/environment/nature_conservation/species/redlist (дата звернення 15.02.2018).

Кагало О. О., Жижин Н. П. Методичні аспекти соціологічної оцінки резерватогенних змін біогеоценозів у системі екомережі та природно-заповідних територій. *Наукові основи збереження біотичної різноманітності*. 2010. Т. 1 (8), № 1. С. 9–28.

Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтон, 1973 р.). Київ, 1999. 83 с.

Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.). 1998. 76 с.

Мудрак О. В. Фіторізноманіття Вінниччини: склад, рівні, характеристика. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2014. № 3–4. С. 13–21.

Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / укладачі: Т.Л. Андрієнко, М.М. Перегрим. Київ : Альтерпрес, 2012. 148 с.

Фітобіотичне різноманіття природних фітоценозів агроландшафтів України: монографія / Ткач Є.Д., Шерстобоева О.В., Шавріна В.І., Стародуб В.І., Довгич К.І., Гончаренко Г.Є., Сосвіга С.В., Кічігіна О.О., Рябушенко О.М., Крижанівський А.Б., Богословська М.Б. Київ, 2015. 231 с.

Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с. Шеляг-Сосонко Ю. Р., Ткаченко В. С., Андрієнко Т. Л., Мовчан Я. І. Екомережа України та її природні ядра. *Укр. ботан. журн.* 2005. Т. 62, № 2. С. 142–158.

Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist. Kyiv, 1999. 346 p.

The International Plant Names Index. Published on the Internet (IPNI) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ipni.org> (дата звернення 15.02.2018).

The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2014.3 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.iucnredlist.org>.

Рекомендує до друку
В.В. Шаповал